

# بررسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی در مازندران

دکتر صادق صالحی\*

دکتر غلامرضا خوش‌فر\*\*

تاریخ دریافت: ۹۱/۱۲/۹

تاریخ پذیرش: ۹۲/۳/۱۷

## چکیده

مسئله بازیافت از جمله مسائلی است که امروزه مدیریت شهری را به خود مشغول نموده است. در بین گروه‌های گوناگون اجتماعی، زنان به علت نوع فعالیت‌هایی که در منزل انجام می‌دهند و نیز نقش مهمی که در محیط منزل برعهده دارند، از جایگاه ویژه‌ای در بحث بازیافت و به ویژه بازیافت زباله‌های خانگی برخوردارند. در این راستا اطلاع از نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله امری ضروری در مدیریت زباله‌های خانگی محسوب می‌شود. تحقیق حاضر در صدد شناخت نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی و عوامل موثر بر آن می‌باشد. این تحقیق در سطح مناطق شهری استان مازندران صورت گرفته و

---

\* عضو هیأت علمی دانشگاه مازندران

\*\* عضو هیأت علمی دانشگاه گلستان

۴۷۱ نفر از زنان خانه دار شهری نمونه‌های آن را تشکیل می‌دهند. برای انجام این تحقیق از روش پیمایشی استفاده شده و ابزار جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز، پرسشنامه محقق بوده که اعتبار و پایایی آن مورد تایید قرار گرفته است. نتایج تحقیق نشان داد که پارادایم نوین زیست محیطی عامل بسیار مهمی در تکوین نگرش مثبت نسبت به مدیریت بازیافت زباله‌های خانگی می‌باشد. همچنین دغدغه‌های زیست محیطی، سطح تحصیلات و وضعیت اقتصادی خانوارها رابطه معناداری را با نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله داشته‌اند. یافته‌های تحقیق حاضر، علاوه بر استفاده‌های علمی و نظری، می‌تواند برای مسولین و دست‌اندرکاران مدیریت و برنامه‌ریزی محیط زیست شهری مورد استفاده قرار گیرد.

**واژه‌های کلیدی:** بازیافت، زباله‌های خانگی، زنان، پارادایم نوین

زیست محیطی، دغدغه زیست محیطی، مازندان.

## مقدمه

زنان بیش از نیمی از جمعیت جهان را تشکیل می‌دهند. آنها نقش اساسی در سلامت و توسعه پایدار اجتماعات و کشورهاشان و نیز در حفظ اکوسیستم‌های زمین تنوع زیستی و منابع طبیعی ایفاء می‌کنند. به همین دلیل، در بررسی و تجزیه و تحلیل مسائل توسعه پایدار و نیز مسائل محیط زیستی می‌بایست آنها را مورد ملاحظه قرار داد (یونپ، ۲۰۰۵: ۸). جهان برای همه موجودات انسانی منحصر به فرد است ولی به طور کلی، زندگی زنان با زندگی مردان به دلیل الگوی اجتماعی شدن در ارتباط با جنسیت تفاوت عمده‌ای با یکدیگر دارد. در ارتباط با محیط زیست، زنان سراسر جهان نقش منحصر به فردی ایفاء می‌کنند: در مدیریت گیاهان و جانوران در جنگل‌ها، سرزمین‌های خشک، مرداب‌ها و کشاورزی؛ در جمع‌آوری آب، سوخت و علوفه برای استفاده خانگی و ایجاد درآمد؛ و نظارت بر منابع سرزمینی و آب. زنان با انجام این کارها،

وقت، انرژی و مهارت شخصی را برای توسعه خانواده و اجتماع مصروف می‌دارند. تجربه عمیق زنان آنها را به منبع ارزشمندی از دانش و تخصص در مدیریت زیست محیطی و اقدامات مناسب تبدیل می‌کند. به نظر دانکلمن (۲۰۰۵، ۴) از آغاز تاریخ بشر، زنان به صورت جدی در حفاظت، استفاده و مدیریت منابع طبیعی نقش داشته‌اند. او شرح می‌دهد که چگونه نقش زن برای تامین غذا و امنیت مهم‌تر از مرد شکارچی بود.

به نظر دانکلمن (۲۰۰۵، ۴) از آغاز تاریخ بشر، زنان به صورت جدی در حفاظت، استفاده و مدیریت منابع طبیعی نقش داشته‌اند. او شرح می‌دهد که چگونه نقش زن برای تامین غذا و امنیت مهم‌تر از مرد شکارچی بود. در سراسر جهان، آنها نقش مستقلى از مردان ایفاء می‌کنند. در مدیریت زمین‌های کشاورزی، گیاهان، حیوانات، جنگل، در جمع‌آوری سوخت‌های زیستی و امروزه در زمینه حفاظت محیط زیست و فعالیت‌هایی از قبیل بازیافت زباله. آنها با انجام چنین کارهایی، زمان، انرژی و مهارت خود را مصرف خانواده و اجتماع می‌کنند. تجربه وسیع آنها، آنها را به یک منبع ارزشمند دانش و تخصص در مدیریت زیست محیطی و اقدامات مناسب تبدیل می‌کند. این منبع و ظرفیت انسانی، پایه بسیار قوی برای آگاهی و کنش زیست محیطی ایجاد می‌کند.

اهمیت پژوهش درباره رفتارهای زیست محیطی طی دهه‌های گذشته افزایش یافته است (صالحی، ۲۰۱۰). این موضوع همچنین نظر دانشمندان فعال در مجموعه وسیعی از رشته‌های دانشگاهی را به خود جلب کرده است. حوزه‌هایی مثل آموزش، تجارت، جنگل‌داری، جغرافی، مهندسی، ارتباطات (بوردن، ۱۹۷۷)، روان‌شناسی اجتماعی و جامعه‌شناسی. در واقع، همان طور که ردکلیف<sup>۱</sup> و بتون<sup>۲</sup> مطرح کردند: «فاز جدید دغدغه زیست محیطی موجب شده که دانشمندان اجتماعی، نقش وسیع‌تر، متفاوت‌تر

---

۱. Redclif  
۲. Benton

و خلاقانه تری را برای علوم اجتماعی در مباحث زیست محیطی قائل شوند» (ردکلیف و بتون، ۱۹۹۴: ۱).

علاوه بر دانشمندان، سیاستمداران نیز به مسأله محیط زیست و مسائل مربوط به آن پرداختند. از نظر آنان، پیش‌بینی کنش‌های افراد مثلاً هنگام تصمیم‌گیری‌های مهم اجتماعی و سیاسی ضروری است. علاوه بر این، برای شناخت این تصمیمات نیز پیش‌بینی کنش ضروری می‌باشد. اطلاعات در مورد رفتار برای شناخت بهتر انجام کار در اجرای الزامات قانونی مورد نیاز می‌باشد.

از زمان برگزاری کنفرانس زمین<sup>۱</sup> در سال ۱۹۹۲ و تشخیص ارتباط مسأله ساز بین تولید زباله و الگوی مصرف رایج، همواره بر پیشگیری از تولید زباله در مبدأ تأکید شده است (کاس فیکیس، ۲۰۰۵). تولید زباله‌های خانگی از جمله عوامل موثر بر تخریب محیط زیست در جامعه مدرن می‌باشد که از یک طرف با اثرات مستقیم و از طرف دیگر با اثرات غیر مستقیم و ایجاد تقاضا در چرخه تولید<sup>۲</sup> به مصرف بیش از اندازه از طبیعت منجر می‌شود (اشنیرگ و گولد<sup>۳</sup>، ۲۰۰۵: ۱۱۱). جمهوری اسلامی ایران نیز با تصویب قانون مدیریت پسماند در سال ۱۳۸۳ به مسأله پسماند و زباله‌ها توجه نموده است. ماده ۱ قانون مدیریت پسماندها می‌گوید: جهت تحقق اصل پنجاهم قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران و به منظور حفظ محیط زیست کشور از آثار زیانبار پسماندها و مدیریت بهینه آنها، کلیه وزارتخانه‌ها و سازمان‌ها و موسسات و نهادهای دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی که شمول قانون بر آنها مستلزم ذکر نام می‌باشد و کلیه شرکت‌ها و موسسات و اشخاص حقیقی و حقوقی، موظفند مقررات و سیاست‌های مقرر در این قانون را رعایت نمایند (سازمان حفاظت محیط زیست، ۱۳۸۳: ۴۳). گرچه قانونگذار به اهمیت مسأله اشاره نموده و همگان را ملزم به رعایت قانون مدیریت پسماند نموده است، با این وجود، بررسی‌های اولیه نشان می‌دهد که در حال حاضر،

۱. Earth Summit

۲. Treadmill of Production

۳. Schnaiberg, A. Gould

برنامه رسمی یا سازمان یافته مطلوب برای تفکیک زباله از مبدأ در مناطق شهری مازندران وجود ندارد. با این وجود، از نظر تجربی و غیرسازمان یافته دو برنامه عملی در این خصوص عبارتند از: الف - تفکیک زباله‌های خشک و تر در برخی از مناطق (نظیر ساری و آمل) ب- تفکیک زباله از سوی سپوری‌ها<sup>۱</sup>. بدیهی است که در هر دو حالت، برای ساماندهی و مدیریت زباله‌های خانگی به منظور ایجاد توسعه پایدار، نقش عوامل انسانی بسیار حائز اهمیت است. همانند بسیاری از مناطق کشور، با توجه به شرایط محلی و بومی مازندران، زنان خانه دار نقش محوری در انجام فعالیت‌های مرتبط با مدیریت زباله در منزل را بر عهده دارند. بنابر این، به نظر می‌رسد نگرش زنان نسبت به مدیریت زباله خانگی به ویژه تفکیک از مبدأ نقش تعیین کننده‌ای در امر ساماندهی زباله‌های خانگی در سطح مناطق شهری مازندران دارد. بنابراین، سوال اساسی تحقیق حاضر این است که نگرش زنان خانه دار نسبت به مدیریت زباله‌های خانگی چگونه است و چه رابطه‌ای بین نگرش نسبت به بازیافت و متغیرهای اجتماعی، اقتصادی و فردی وجود دارد؟

### اهداف تحقیق

هدف اصلی این مطالعه، شناخت نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی و شناسایی عوامل موثر بر آن می‌باشد.

### مبانی نظری تحقیق

به لحاظ نظری، محققان برای پی بردن به علل رفتار بازیافتی، از نظریات گوناگونی برای تبیین موضوع بازیافت استفاده نمودند. برخی از آنها از نظریه کنش هدفمند نسبت

به رفتار بازیافت استفاده نمودند (دیویس و همکاران، ۲۰۰۲، ۳۲). آیزن<sup>۱</sup> و درایور<sup>۲</sup> (۱۹۹۲) معتقدند که نگرش‌ها دارای دو عنصر می‌باشند: عاطفی و ابزاری. عنصر عاطفی در ارتباط است با احساسات و عنصر ابزاری مبتنی است بر دانش (ایزن و درایور، ۱۹۹۲). به عبارت دیگر، اگر فرد فکر کند که بازیافت برای محیط زیست خوب است و احساس کند که مثلاً بازیافت کردن مفید است، نگرش آنها نسبت به بازیافت مفید خواهد بود. هر چند که بین نگرش و رفتار می‌تواند تناقض وجود داشته باشد، ولی با این وجود، برخی از مطالعات دریافته‌اند که نگرش‌ها، پیش‌بینی‌کننده مهمی برای رفتار بازیافت می‌باشد (مثل تونگلت و همکاران، ۲۰۰۴: ۲۱۲). در میان تحقیقات گوناگون، درباره اهمیت هنجار شخصی (یا هنجار اخلاقی) اختلاف نظر میان محققان وجود دارد (دیوی<sup>۳</sup> و همکاران، ۲۰۰۲؛ تونگلت و همکاران، ۲۰۰۴). با این وجود، پیٹیکیانن<sup>۴</sup> (۲۰۰۷) معتقد است که این باورهای اخلاقی درباره‌ی درستی انجام یک رفتار مشخص روی رفتار بازیافت تأثیر دارد. به اعتقاد پیٹیکیانن (همان) علاوه بر نگرش‌ها، عادات یک فرد نیز تا حدودی ممکن آنها را منعکس سازد.

کول‌ماس و اگیه‌من (۲۰۰۲، ۲۵۷) معتقدند که عادات قدیمی مانع بسیار جدی برای تغییر رفتار افراد ایجاد می‌کنند. پیٹیکیانن (۲۰۰۷) اشاره می‌کند که هیک‌اینن و همکاران، در تحقیق خود دریافته‌اند که ۳۳ درصد از پاسخ‌گویان در هل‌سینکی معتقد بودند که عادات آنها تا حدودی مانع از انجام بازیافت بود. علاوه بر عوامل فوق، نتایج تحقیق پیشین نشان می‌دهد که تجربه گذشته بر رفتار بازیافت تأثیر دارد (تری و همکاران، ۱۹۹۹: ۲۳۴؛ تانگلت و همکاران، ۲۰۰۴: ۲۱۲)، البته این تأثیر مورد سؤال دیویس و همکاران واقع شده است (۲۰۰۲: ۸۹). با این وجود، پیٹیکیانن می‌گوید من معتقدم که

---

۱. Ajzen  
 ۲. Driver  
 ۳. Davie  
 ۴. Pietikainen

تجربه گذشته در بازیافت به طور کلی تأثیر مثبتی روی بازیافت گوشی‌های موبایل مثلاً از طریق نگرش دارد. کما این که تانگلت و همکاران به این نتیجه دست یافتند. علاوه بر متغیرهای بالا، محققان دریافتند که متغیر هویت-خویشتن<sup>۱</sup> نیز در شکل‌گیری رفتار بازیافت حائز اهمیت است (شاو<sup>۲</sup> و شیو<sup>۳</sup>، ۲۰۰۲، اسپارکس<sup>۴</sup> و شفر<sup>۴</sup> (۱۹۹۲)؛ تری و دیگران، ۱۹۹۹) به اعتقاد پیئتیکیانن اگر بازیافت بخش مهمی از هویت فرد تبدیل شود، در آن صورت رفتار بازیافتی نیز به صورت معمول در زندگی روزمره فرد نمایان خواهد شد. نهایتاً، برخی از محققان (صالحی و خوش‌فر، ۱۳۸۹؛ همتی، ۱۳۹۱) از یکی از معروف‌ترین نظریات جامعه‌شناسی محیط زیست یعنی پارادایم نوین زیست محیطی برای تبیین رفتارهای زیست محیطی (از جمله رفتار بازیافتی) استفاده نمودند.

به‌طور کلی، کنش زیست‌محیطی زنان به شیوه‌های متفاوت خود را آشکار می‌سازد: مقاومت در برابر توسعه منفی، حمایت برای بهبود سیاست‌ها و اقدامات اصلاحی، و توسعه جایگزین و اقدامات پایدارتر. زنان از طریق همه‌این رویکردها فعال هستند. در همه سطوح جامعه در این رویکردها، زنان غالباً یک رویکرد مبتنی بر حق نسبت به منابع طبیعی ایجاد می‌کنند. شایان ذکر است که به‌طور کلی، نه تنها نوعی تعهد شدید در بین آنها ملاحظه می‌شود بلکه یک نگاه عمل‌گرایانه منحصر به فرد وجود دارد که مسائلی نظیر بهداشت، اکولوژی، صلح و محیط زیست، حقوق بشر و معیشت پایدار را به هم پیوند می‌دهد و بدین ترتیب بین حوزه‌های گوناگون زندگی پل ایجاد می‌کند. با توجه به پیشرفت‌های بالا، سؤالی که در این زمینه مطرح می‌شود این است که: چرا زنان علاقمندند که در حوزه زیست محیطی عامل تغییر شوند؟ و آیا نقش آنها در حفاظت زیست محیطی متفاوت از مردان است؟ از رویکرد فمینیستی نیز حائز اهمیت است که

---

۱ . Self-identity

۲ . Shaw

۳ . Shiu

۴ . Sparks & Shephered

کدام‌یک از منابع با فواید حفاظت زیست‌محیطی نصیب زنان می‌گردد. نظریات متعددی توسعه پیدا کرده‌اند تا مشارکت زنان در مسائل زیست‌محیطی و تعهد نسبت به محیط زیست را تفسیر نمایند.

اکوفمینیسم در دهه ۱۹۷۰ و ۱۹۸۰ به عنوان یکی از اشکال نظریه‌های فمینیسم و محیط زیست‌گرایی علاقمند به عمل‌گرایی ظهور یافت. این اصطلاح از سوس فرانکوئیس ایوبونه<sup>۱</sup> در کتابش تحت عنوان "فمینیسم یا مرگ"<sup>۲</sup> که در سال ۱۹۷۴ به چاپ رسید مطرح شد (اوستر، ۲۰۱۳).

گرتا گارد (۱۹۹۳: ۱۸) اکوفمینیسم را این‌طور تعریف می‌کند: "اکوفمینیسم یک نظام ارزشی، یک جنبش اجتماعی و یک اقدام است، ولی در عین حال تحلیلی سیاسی ارائه می‌دهد که به روابط میان عوامل گوناگون و تخریب محیط زیست پی‌ببریم. اکوفمینیسم نوعی آگاهی است که با درک این امر آغاز می‌شود که استثمار طبیعت ذاتاً با نگرش مردانه غربی نسبت به زنان و فرهنگ قبیله‌ای پیوند دارد" (گرتا گارد، ۱۹۹۳: ۱۸).

در ارتباط با مفهوم "زنان و محیط زیست" از دیدگاه جنسیتی، سه مسأله اصلی را می‌توان تمیز داد:

الف) زنان به عنوان گروه‌های تأثیرگذار بر محیط زیست؛

ب) زنان به عنوان گروه‌های تأثیرپذیر از محیط زیست؛

ج) فقدان نماینده زنان در توسعه سیاست و فرآیندهای تصمیم‌گیری برای حفظ از محیط زیست (گزارش نخست وزیری ترکیه، ۲۰۰۸: ۸).

دانکلمن (۲۰۰۵: ۱) معتقد است که اگرچه در نگاه اول، ارتباط میان جامعه انسانی و محیط زیست فیزیکی از نظر جنسیت خنثی تلقی می‌شود که به شیوه مشابهی هم زنان و مردان را تحت تأثیر قرار می‌دهد، ولی با بررسی دقیق‌تر می‌توان پی‌برد که

۱. Françoise d'Eaubonne

۲. Le Feminisme ou la mort (Feminsm or Death)



این رابطه به هیچ وجه خنثی نیست. ساخت اجتماعی - فرهنگی متمایز این روابط میان زنان و مردان بدین معنی است که ارتباط میان افراد و محیط فیزیکی برای دو جنس به گونه متفاوتی عمل می‌کند.

دانکلن (۲۰۰۵: ۵) می‌گوید اکوفمینیسم به‌عنوان پیوند جنبش محیط زیست و جنبش فمینیستی مطمح‌نظر قرار می‌گیرد. آن تنها جنبشی است که جنبش‌های اجتماعی چندگانه را ترکیب می‌کند. اکوفمینیست‌ها تلاش می‌کنند تا همه اشکال تظلم را اعم از این که برحسب جنسیت، نژاد، طبقه، طبیعت یا زمین باشد، خاتمه دهند. اکوفمینیست‌ها تلاش دارند تا پیوستگی متقابل همه‌این موضوعات و این که چگونه روابط مثبت با مشارکت همه این‌ها بهتر خواهد بود را نشان دهد. علت این است که این اصلاح فمینیست‌ها را در بر می‌گیرد و از برابری جنسیتی به عنوان یک نقطه شروع برای تلاش جهت پایان دادن به تظلم استفاده می‌کند. به‌خاطر پیوندهای نزدیک طبیعت و معنویت، پرستش خدا و مؤنث الهی اغلب با اکوفمینیسم ارتباط دارد.

نتایج تحقیقات (یونپ، ۲۰۰۵) نشان داده است که هنوز تعداد زنان در تصمیم‌گیری زیست محیطی محدود می‌باشند. دانش زنان و علایق آنها اغلب نادیده گرفته شده و دسترسی آنان به کنترل منابع کیفیت مناسب، محدود یا مورد تهدید می‌باشد. کنفرانس ۱۹۹۵ سازمان ملل متحد درباره زنان هزاران زن را در پکن جمع کرد. آنها در مورد طرح پکن برای اقدام موافقت نمودند. بخش این طرح متمرکز است روی «زنان و محیط زیست» و دارای سه هدف استراتژیک می‌باشد.

- دخالت دادن زنان به‌صورت فعالانه در تصمیم‌گیری زیست‌محیطی در همه سطوح.

- دخالت دادن مسائل و رویکردهای جنسیتی در سیاست و برنامه‌های توسعه

پایدار.

- تقویت یا ایجاد مکانیزم‌هایی در سطوح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی جهت ارزیابی اثرات سیاست‌های توسعه‌ای و زیست محیطی روی زنان (سازمان ملل متحد، ۱۹۹۵).

همان‌طور که ارزیابی اکوسیستم هزاره<sup>۱</sup> (۲۰۰۵) تأکید کرد، کیفیت و بقاء اکوسیستم‌های کره زمین به میزان بی‌سابقه‌ای مورد تهدید می‌باشد. این پیشرفت‌ها مانع اصلی دستیابی به اهداف جهانی توسعه می‌باشد. پذیرش فزاینده‌ای وجود دارد که تغییرات زیست‌محیطی ناشی از جهانی‌شدن و سطوح تولید و مصرف ناپایدار، استراتژی‌های معیشت مبتنی بر محیط زیست را به مخاطره خواهد انداخت. بنابراین، رویکرد جنسیتی و مشارکت فعالانه زنان در تقلیل فاجعه و انطباق با آن، جزو اولویت‌های مدیریت تغییرات زیست‌محیطی می‌باشند. اهمیت دانش زنان در پیشگیری و پذیرش می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. چراکه آنها می‌توانند از نقطه نظر خودشان در مورد مخاطرات و آسیب‌پذیری‌ها طرح و برنامه‌ریزی داشته باشند و نقش مهمی در اخطارهای اولیه ایفاء کنند.

### چارچوب نظری تحقیق

پارادایم نوین زیست محیطی در تحقیق حاضر به عنوان چارچوب نظری در نظر گرفته شده و به همین دلیل در ادامه به توضیح بیشتر آن می‌پردازیم. هدف تحقیق حاضر شناخت نگرش‌ها و رفتارهای بازیافت زنان در محیط منزل است که به معنای وسیع‌تر، در مباحث مربوط به رابطه بین جامعه و محیط زیست جای می‌گیرد. یعنی موضوعی که جامعه‌شناسی محیط زیست به آن می‌پردازد. نظریه‌ها و دیدگاه‌های متعددی در زمینه مطالعه رابطه بین جامعه و محیط زیست و مشخصاً در جامعه‌شناسی محیط زیست وجود دارد که برخی از آنها عبارتند از: واقع‌گرایی انتقادی (دیکنز، ۱۹۹۶) و همچنین

---

۱. Mileneium Ecosystem Assessment

(۲۰۰۴)، نوسازی اکولوژیکی (بتون، ۲۰۰۲ و مول ۲۰۰۲)، ساختارگرایی اجتماعی (باتل و همکاران، ۲۰۰۲) و نظریه جامعه مخاطره‌ای (بک، ۱۹۹۵). تحقیق حاضر بر یکی از نظریه‌های معاصر جامعه‌شناسی محیط زیست (پارادایم نوین زیست محیطی) تمرکز دارد. زیرا نظریه‌های اجتماعی کلاسیک، محدودیت‌هایی برای هدف ما ایجاد می‌کنند (باتل و همکاران، ۲۰۰۵). این محدودیت‌ها از دو مقوله اصلی سرچشمه می‌گیرند که گلدبلات<sup>۱</sup> (۱۹۹۶) آنها را به خوبی مطرح کرده است. اول این که، نظریه اجتماعی کلاسیک فاقد یک چارچوب مفهومی مناسب برای فهم تعاملات پیچیده بین جوامع و محیط زیست است. دوم این که، نظریه‌های کلاسیک هر جا به مسائل زیست محیطی پرداخته است، به شیوه‌هایی که جوامع انسانی محیط زیست خود را تغییر داده‌اند توجه کرده است، بدون این که به عواقب منفی آن تغییرات، توجهی کرده باشد (نگاه کنید به: ردکلیف و وودگیت، ۱۹۹۴). به همین دلیل و با تکیه بر نظریه‌های جدید، پارادایم نوین زیست محیطی به عنوان چارچوب نظری تحقیق حاضر انتخاب شده است.

از نظر تاریخی، ریشه‌های شکل‌گیری پارادایم نوین زیست محیطی را می‌بایست در حوادث دهه ۱۹۶۰ در آمریکا و اروپا جستجو کرد. در واقع، از اواخر دهه ۱۹۶۰، متفکران رادیکال اقتصادی، اقدام به طرح راه‌حل‌های نظری برای بحران زیست محیطی در حال رشد در آمریکا و دیگر نقاط جهان نمودند. بسیاری از صاحب‌نظران، با بررسی دقیق سیستم‌های تولید صنعتی و با دیدی انتقادی نتیجه گرفتند که رشد نامحدود اقتصادی که بیشتر مدل‌ها تصورش را داشتند، از نظر اکولوژیکی ناممکن است (پیراژه، ۱۹۷۷). تا پیش از این دوران، جهان بینی مسلط غربی، مردم را جدا از سایر موجودات و ارباب تقدیر خود می‌دید. به نظر دیکنز، پایه مباحث این دوران بر اساس تصورات اساساً غیر اکولوژیکی بنا شده است (دیکنز، ۱۹۹۲: ص xxxi). در واقع، انسان‌های مدرن با این ایده بزرگ شده بودند که بشر از قوانین حاکم بر سایر

---

۱. Gold Blat

موجودات مستثنی است. این نوع نگرش که «معافیت بشر»<sup>۱</sup> نام گرفت (کتان و دان لاپ، ۱۹۷۸)، با ایده‌ای که بعضی از متفکران سبز تحت عنوان «انسان محوری» نامیدند، تطابق داشت (کاد ورت، ۲۰۰۳). ایده «معافیت بشر» از آن جا گسترش یافت که صنعتی شدن، انسان‌ها را به پرواز بر فراز زمین و سفر به اقیانوس‌ها قادر ساخت و آنها توانستند بر تمام محدودیت‌هایی که ظاهراً به علت طبیعت شان بر آنها تحمیل شده بود، فایق آیند (ساتن، ۲۰۰۷).

آرکری و همکاران (۱۹۹۰) معتقدند که گزاره اصلی این چارچوب این است که هر جامعه‌ای یک پارادایم اجتماعی غالب دارد که بر اساس تجربه بنا شده و در ارزش‌ها تجلی می‌یابد و به رفتار واقعی مرتبط است. مشخصه پارادایم اجتماعی غالب که در طی قرن‌های متمادی در جامعه غربی رشد یافته است، پارادایم «معافیت بشر» است. در این پارادایم، انسان‌ها معاف از قوانین طبیعت در نظر گرفته می‌شوند و در واقع، بر جهان طبیعی حکم می‌رانند. رشد نامحدود انسان و اقتصاد پذیرفته شده است. با توجه به تاریخ توسعه طلبی، پیشرفت تکنولوژیکی و بالا رفتن استانداردهای زندگی در جامعه غربی در طی این دوره، می‌توان علت رشد این جهان بینی را درک کرد.

دان‌لاپ و ون‌لایر اظهار می‌دارند که باوجود چیرگی یک پارادایم اجتماعی ضد اکولوژیکی غالب در جامعه آمریکا، از دهه ۱۹۶۰، افکاری ظهور کردند که این پارادایم اجتماعی غالب را به چالش می‌کشند. ماریا لین (۲۰۰۴) معتقد است که اخلاق جدید، موجی را در جریان اصلی تفکر زیست محیطی به راه‌انداخت و به صورت یک پارادایم زیست محیطی جدید جا افتاد که محدودیت‌های رشد را تشخیص می‌داد و بر اهمیت تعادل طبیعت تأکید داشت. دان‌لاپ و ون‌لایر معتقدند که در این دوره، مباحث عمومی در مورد اجتناب ناپذیری «محدودیت رشد»، لزوم رسیدن به یک اقتصاد پایا، اهمیت «حفظ تعادل طبیعت» و نیاز به ردّ این ایده انسان محورانه که طبیعت تنها برای استفاده انسان‌ها وجود دارد، مطرح شد. به زعم آنها، چنین ایده‌ای در کنار هم، یک جهان بینی

---

۱. Human Exemptionalism

را تشکیل می‌دهند که به طور چشمگیری با جهان بینی حاصل از پارادایم مسلط اجتماعی جامعه آمریکایی متفاوت است. دان‌لاپ و ون‌لایر برای تمایز این دیدگاه جدید که اختلاف‌های اساسی با پارادایم اجتماعی غالب دارد، آن را پارادایم نوین زیست محیطی نامیدند (دان‌لاپ و ون‌لایر، ۱۹۷۸).

به نظر می‌رسد تحلیل ما از نگرش‌ها و رفتارهای بازیافت در چارچوبی مفهومی متشکل از پارادایم جدید زیست محیطی قرار می‌گیرد. در این پارادایم، چنین مفروض شده است که رفتارهای زیست محیطی (نظیر رفتار بازیافت) از پارادایم جدید زیست محیطی نشأت می‌گیرند. در این جا، پارادایم نوین زیست محیطی در وهله اول، راهی برای تعیین نگرش‌های زیست محیطی است و در مرحله پس، موقعیتی فراهم می‌آورد تا روابط محتمل با رفتار معنا دار بازیافت را تبیین نماییم.

### فرضیات

فرضیات این پژوهش بر اساس اهداف، سوالات و چارچوب نظری عبارتند از:

- ۱- بین پارادایم نوین زیست محیطی با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.
- ۲- بین دغدغه زیست محیطی با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.
- ۳- نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی بر حسب منبع کسب اخبار تفاوت می‌پذیرد.
- ۴- بین طبقه اجتماعی با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.
- ۵- بین سن با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.

۶- بین میزان درآمد با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.

۷- بین سطح تحصیلات با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.

۸- بین پس خانوار با نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی ارتباط وجود دارد.

### روش تحقیق

با توجه به جدید بودن موضوع تحقیق، دانش ناچیزی در مورد نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی در سطح کشور و به ویژه استان مازندران وجود دارد. افزون بر این که هیچگونه اطلاع و شناختی از نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی در سطح شهرستان‌های استان مازندران وجود ندارد. به همین دلیل، تحقیق حاضر بیشتر جنبه اکتشافی دارد. جهت تحقیق پیرامون نگرش و رفتار نسبت به امر بازیافت از روش کمی و تحقیق پیمایشی<sup>۱</sup> (دواس، ۱۳۷۶: ۱) که به زعم بار<sup>۲</sup> (بار و دیگران، ۲۰۰۳) بیشتر رایج است، استفاده می‌شود مطالعه‌ای است در مورد جمعیت نمونه که معرف کل جامعه آماری است. رفتار بازیافت بر مبنای برخی از رفتارهای بازیافتی در منزل اندازه گیری می‌شود و تمایل به بازیافت نیز با سوال از پاسخگویان در مورد میزان تمایل به انجام رفتارهای مشخص، مورد سنجش قرار می‌گیرد. ابزار اصلی جهت جمع‌آوری داده‌های مورد نیاز پرسشنامه می‌باشد. با توجه به این که موضوع اصلی پیرامون نگرش زنان می‌باشد، بنابراین واحد تحلیل در تحقیق حاضر فرد پاسخگو (زن) بوده و سطح تحلیل در این مطالعه، خرد می‌باشد.

---

۱. Survey research

۲. Barr

جامعه آماری تحقیق حاضر شامل کلیه زنان ساکن در نقاط شهری استان مازندران در سال ۱۳۸۸ می‌باشد که تعداد آنها ۵۳۲۳۱۵ نفر برآورد شده است (معاونت برنامه ریزی استانداری مازندران، ۱۳۸۹).

پس از شناخت جامعه آماری با توجه به عدم وجود اطلاعات پیشی و برای محاسبه تعداد نمونه در استان ابتدا تعداد ۴۵ پرسشنامه از ۱۰ خوشه شهری برای بررسی پایائی ابزار (پرسشنامه) و محاسبه شاخص‌های مرکزی و پراکندگی از شهرستان‌های بابلسر، محمودآباد و آمل جمع‌آوری شد. پس از ورود اطلاعات در محیط SPSS. پیمایش و محاسبه پایائی به روش آلفای کرونباخ<sup>۱</sup> که بیانگر تایید ابزار جمع‌آوری اطلاعات است، شاخص‌های مورد نیاز در محاسبه حجم نمونه نیز محاسبه شد سپس بوسیله نمونه‌گیری چند مرحله‌ای، تعداد نمونه به شرح زیر محاسبه گردید:

با توجه به این که در این تحقیق در پی بهینه کردن چند شاخص هستیم در مرحله اول شاخص‌های مرکزی و پراکندگی تمام شاخص‌ها محاسبه شده سپس برای افزایش دقت و با توجه به تعدد شهرهای استان مازندران و با استفاده از فرمول نمونه‌گیری تصادفی با استفاده از اطلاعات پیش‌آزمون بصورت جداگانه برای هر یک از شاخص‌ها بصورت جداگانه محاسبه حجم نمونه انجام شده و بالاترین حجم نمونه بر اساس خطای نسبی ۰/۰۲ به عنوان نمونه نهایی تلقی گردید.

فرمول مورد استفاده برای محاسبه حجم نمونه برابر است با:

$$n = \frac{N t^2 S^2}{t^2 S^2 + N d^2} = 384$$

که در آن:

$N=532315$ : حجم جامعه مورد بررسی

$t=1.96$ : عدد مورد نظر در جدول به ازای ضریب اطمینان ۹۵ درصد

$S^2$ : واریانس متغیری که بیشترین نمونه را تولید می‌کند (متغیر امکانات)

$d$ : دقت مطلوب احتمالی که برابر است با که در آن  $\bar{y}$  میانگین متغیر امکانات که بیشترین نمونه را تولید می‌کند و  $\alpha$  میزان خطای نسبی نمونه‌گیری است که در این تحقیق ۰/۰۲ در نظر گرفته شد. بر این اساس تعداد نمونه‌های محاسبه شده بر اساس متغیر امکانات محاسبه شده  $n=384$  است. لکن جهت اطمینان بیشتر و بهینه نمودن حجم نمونه به ویژه در شهرهای کم جمعیت، حجم نمونه به ۵۰۰ نفر افزایش یافت که پس از حذف پرسشنامه‌های ناقص، در نهایت داده‌های مربوط به ۴۷۱ نفر مورد پردازش و تحلیل قرار گرفت. نمونه‌های تحقیق با استفاده از شیوه نمونه‌گیری چند مرحله‌ای (منصورفر، ۱۳۸۵: ۱۳۵)، توأم با روش تصادفی منظم انتخاب شدند. به طوری که در مرحله نخست از ۱۹ مرکز شهرستان استان مازندران، شش مرکز شهرستان (قائم‌شهر و بهشهر از گروه مراکز شهرستان‌های بزرگ؛ تنکابن و بابلسر از گروه مراکز شهرستان‌های متوسط؛ و پل سفید و گلوگاه از گروه مراکز شهرستان‌های کوچک) به عنوان واحدهای اولیه نمونه برداری (حمیدی زاده، ۱۳۷۵: ۱۲۳) انتخاب شدند. در مرحله دوم بر اساس روش انتساب متناسب با حجم<sup>۱</sup> (منصورفر، ۱۳۷۵: ۸۵)، تعداد نمونه‌های هر شهر منتخب از کل نمونه‌های آماری به شرح جدول ذیل تعیین شدند.

جدول ۱- توزیع جغرافیایی جمعیت و نمونه آماری

ردیف	نام شهر	جمعیت	نمونه	گروه مراکز
ف	منتخب	آماری	آماری	شهرستان
۱	قائم شهر	۱۰۲۴۴۳	۱۶۶	بزرگ
۲	بهشهر	۵۵۰۵۹	۱۰۰	بزرگ
۳	تنکابن	۳۵۵۶۹	۷۰	متوسط

۱. P.P.S. (Proportional Probability Sampling)



متوسط	۶۰	۳۱۳۰۷	بابلسر	۴
کوچک	۴۵	۱۶۲۳۸	پل سفید	۵
کوچک	۳۰	۹۶۸۵	گلوگاه	۶
-	۴۷۱	۲۴۹۳۰۱	جمع کل	

در مرحله سوم، در مراکز شهرستان‌های منتخب، بر اساس نقشه بلوک‌های شهری، بلوک‌های نمونه به تعداد مورد نیاز (بر مبنای هر بلوک ۱۰ نفر) به صورت تصادفی تعیین شدند و سپس در هر بلوک انتخابی، نمونه‌ها با روش تصادفی منظم انتخاب و مورد مطالعه قرار گرفتند.

### تعاریف و سنجش متغیرها

برخی از مفاهیم اساسی در این تحقیق وجود دارد که نیازمند تعریف می‌باشند، عبارتند از: الف- نگرش نسبت به بازیافت زباله، ب- پارادایم نوین زیست محیطی، ج- دغدغه زیست محیطی. تعاریف نظری و عملیاتی مفاهیم بالا در ذیل ارائه شده است.

#### الف. نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله

با توجه به تعاریف گوناگونی که از نگرش مطرح شده، و همچنین پژوهش‌های تجربی در این زمینه (مراجعه شود به: رفیع پور، ۱۳۷۲: ۶؛ بهنر و وانک، ۱۳۸۴: ۱۱؛ آذربایجانی و دیگران، ۱۳۸۵: ۱۳۶؛ کریم‌زاده، ۱۳۸۹: ۳۹؛ ...) در این مطالعه، نگرش این گونه تعریف می‌شود: «نگرش نظامی بادوام است که شامل یک عنصر شناختی، یک عنصر احساسی، و یک تمایل به عمل است» (فرید من و همکاران، ۱۹۷۰؛ به نقل از کریمی، ۱۳۷۸: ۲۶۳). از نظر عملیاتی، برای سنجش نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله، از ۳۰ سوال به صورت گویه‌هایی که اعتبار و پایایی آنها مورد تایید قرار گرفته، استفاده شده است. (جداول ۷ و ۶). این گویه‌ها با استفاده از طیف پنج قسمتی

لیکرت<sup>۱</sup> مورد اندازه‌گیری قرار گرفته‌اند. قابل ذکر است که متناسب با تعریف نظری، این مفهوم در سه پس شناختی، احساسی و رفتاری مورد سنجش قرار گرفته و جهت امکان مقایسه و تحلیل، برای هر یک از ابعاد آن، تعداد ۱۰ سوال (گویه) لحاظ شده است.

### ب. پارادایم نوین زیست محیطی

از نظر دان‌لاپ و ون‌لایر، مقصود از پارادایم یا نگرش نوین زیست محیطی، نوعی نگرش نسبت به محیط زیست می‌باشد که بر اساس آن فرد معتقد است الف - انسان بر طبیعت غلبه ندارد، ب - باید بین انسان و طبیعت تعادل وجود داشته باشد و ج - برای رشد و توسعه اقتصادی محدودیت وجود دارد ( صالحی، ۲۰۱۰). از نظر عملیاتی، جهت سنجش رویکرد نوین نسبت به محیط زیست، بر اساس طیف دان‌لاپ (دان‌لاپ و ون‌لایر، ۱۹۷۸، دان‌لاپ و جونز، ۲۰۰۲) از تعداد ۱۲ سوال استفاده شده است. (جدول ۳). این گویه‌ها با استفاده از طیف پنج قسمتی لیکرت مورد اندازه‌گیری قرار گرفته‌اند.

### ج. دغدغه زیست محیطی

از نظر تاکاکس ستتا (۲۰۰۷: ۲۷) دغدغه زیست محیطی عبارت است از (۱) هر نوع احساس نگرانی، ترس، ناراحتی و غیره در مورد مشکلات زیست محیطی به عنوان موضوع نگرشی، (۲) احساس ترحم، دلسوزی و غیره نسبت به کسانی که از مشکلات زیست محیطی متأثر شدند، (۳) احساس اهانت، گناه، عصبانیت، تجاوز و غیره نسبت به کسانی که باعث بروز مشکلات زیست محیطی شدند. از نظر عملیاتی، مفهوم دغدغه‌های زیست محیطی با استفاده از سوالاتی درباره نگرانی افراد پاسخگو در مورد ۵ مقوله مورد سنجش قرار گرفتند (جدول ۴).

---

۱. Likert Scale

## یافته‌های تحقیق

۱- توصیف ویژگی‌های جمعیت شناختی پاسخگویان: ویژگی‌های جمعیت شناختی نمونه‌های آماری شامل سن، میزان تحصیلات، تعداد اعضای خانواده، شغل، میزان درآمد ماهانه خانواده، نوع مالکیت منزل مسکونی، طبقه اجتماعی، منبع کسب اخبار می‌شوند.

یافته‌های توصیفی تحقیق نشان می‌دهد که میانگین سن پاسخگویان حدود ۳۸ سال، تحصیلات آنان در حد دیپلم و میانگین پس خانوار ۴ نفر می‌باشد. همچنین داده‌های تحقیق نشان می‌دهد میانگین درآمد ماهانه ۴۰۰۰۰۰۰ ریال و بیشترین نوع مالکیت منزل مسکونی از سنخ شخصی می‌باشد. علاوه بر این، نتایج تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین افراد در طبقه اجتماعی متوسط قرار داشته و بیشترین منبع کسب اخبار بازیافت، تلویزیون می‌باشد.

## ۲- توصیف متغیرهای اصلی تحقیق

برای معرفی یافته‌های تحقیق، در این قسمت متغیرهای اصلی این تحقیق به شرح زیر مورد بررسی قرار می‌گیرند.

### ۲-۱- پارادایم نوین زیست محیطی

پارادایم نوین زیست محیطی از ۱۲ گویه تشکیل شده است که توزیع فراوانی هر یک از گویه‌های این رویکرد به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۳- توزیع فراوانی نسبی و میانگین رتبه‌ای گویه‌های پارادایم نوین زیست محیطی

ردیف	گویه‌ها	ارزیابی نسبی	میانگین
------	---------	--------------	---------

ن	رتبه‌ای	کاملاً موافق	موافق	نه موافق نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف	ف
۳/۵۹۰	۵	۱۶ ۱۹	۱۷ ۴۰	۱۷ ۲۱	۱۹ ۱۴	۳	۱ کره زمین نمی‌تواند بیشتر از این‌ها نیازهای جمعیت را برآورده سازد
۳/۷۷۰		۱۷ ۲۲	۱۶ ۴۵	۱۷ ۱۸	۱۹ ۱۱	۱/۱	۲ تعادل طبیعت بسیار حساس بوده و به راحتی به هم می‌خورد
۳/۶۵۱		۱۹ ۲۴	۱۴ ۴۳	۹/۶	۱۲ ۱۶	۶	۳ انسان‌ها حق دارند که محیط طبیعی را طبق نیازهای خودشان دستکاری کنند
۴/۰۷۲		۱۲ ۳۳	۱۴ ۴۹	۹/۸	۶/۸	۰/۹	۴ دخل و تصرف انسان‌ها در طبیعت اغلب نتایج فاجعه آمیزی را به دنبال داشته است
۲/۷۸۸		۷/۳	۱۶ ۳۰	۱۵ ۱۱	۱۰ ۳۵	۱۶ ۱۵	۵ گیاهان و حیوانات عمدتاً برای این خلق شده‌اند که انسان‌ها آنها را مورد بهره برداری قرار دهند
۴/۰۷۶		۱۸ ۳۰	۱۶ ۴۹	۱۹ ۱۶	۲/۱	۰/۶	۶ برای حفظ یک اقتصاد سالم باید توسعه صنعتی در آن تحت کنترل باشد
۴/۲۷۵		۱۲ ۴۲	۱۹ ۴۶	۷/۷	۲/۶	۰/۶	۷ انسان‌ها برای حفظ و ادامه بقا باید با طبیعت هماهنگ باشند
۳/۶۶۳		۱۸ ۲۳	۱۵ ۳۸	۱۸ ۲۰	۱ ۱۴	۲/۸	۸ کره زمین شبیه یک سفینه فضایی است که منابع و فضای آن محدود است
۲/۴۸۷		۶/۶	۱۷ ۱۷	۱۶ ۱۲	۱۸ ۴۳	۱۲ ۱۹	۹ انسان‌ها نیازی به تطبیق با محیط زیست ندارند و می‌توانند محیط زیست را از نو بسازند

۳/۱۸۱	۸/۴	۸/۳۲	۸/۳۲	۷/۲۰	۵/۴	توسعه صنعتی محدودیت‌هایی دارد که صنعت ما بیش از آن نمی‌تواند گسترش پیدا کند	۱۰
۳/۹۹۷	۳/۲۹	۶/۵۰	۸/۱۱	۷/۳	۱/۱	انسان بیش از حد از محیط زیست سوء استفاده می‌کند	۱۱
۳/۶۳۵	۱/۲۱	۸/۴۵	۴/۱۳	۷/۱۴	۴/۹	انسان‌ها برای این خلق شده‌اند تا بر سایر موجودات در طبیعت حکومت کنند	۱۲
میانگین = ۳/۵۸۰							

همانطور که ملاحظه می‌شود، میانگین رتبه‌ای نشان می‌دهد که رویکرد نوین نسبت به محیط زیست در حد بیش از «متوسط» قرار دارد. این نتیجه بیانگر آن است که افراد مورد بررسی از نظر نگرش و طرز تلقی، به حفاظت و مراقبت از محیط زیست گرایش نشان داده‌اند. به عبارت دیگر، می‌توان گفت که بیش از نیمی از زنان مورد بررسی در مازندران، خود را دارای نگرش نوین زیست محیطی معرفی نموده‌اند.

## ۲-۲- دغدغه زیست محیطی

همانطور که پیشا مطرح شد دغدغه زیست محیطی از ۵ گویه تشکیل شده است. توزیع فراوانی هر یک از گویه‌های پنج‌گانه این مفهوم به شرح زیر می‌باشد.

جدول ۴- توزیع فراوانی نسبی و میانگین رتبه‌ای گویه‌های دغدغه‌های زیست محیطی

ردیف	گویه‌ها	ارزیابی نسبی				میانگین
		خیلی	نگرانم	کمی نگرانم	اصلاً جمع	

		نگران نیستم			نگرانم		
۳/۴۱۳	۱۰۰	۳/۲	۹/۹	۲۹/۳	۵۷/۶	نگرانی نسبت به آلودگی سواحل دریا	۱
۳/۳۹۴	۱۰۰	۳/۲	۸/۷	۳۳/۵	۵۴/۶	نگرانی نسبت به از بین رفتن طبیعت	۲
۳/۰۱۰	۱۰۰	۸/۵	۱۴/۳	۴۴/۷	۳۲/۵	نگرانی نسبت به کیفیت آب	۳
۲/۹۹۳	۱۰۰	۴/۳	۲۳/۴	۴۱/۰	۳۱/۳	نگرانی نسبت به نظافت و تمیزی منطقه	۴
۲/۲۶۵	۱۰۰	۲۴/۶	۳۷/۵	۲۴/۶	۱۳/۳	نگرانی نسبت به آلودگی هوا	۵
میانگین = ۳/۰۰۵							

همانطور که شاخص میانگین رتبه‌ای نشان می‌دهد که متوسط پاسخگویان، درباره محیط زیست مازندران در حد «کم» نگران هستند. این نگرانی نسبت به آلودگی سواحل دریا بیش از سایر موارد بوده و نسبت به آلودگی هوا کمتر از بقیه موارد است. با توجه به این که پاسخگویان، ساکن مازندران می‌باشند، دغدغه و نگرانی آنها در مورد آلودگی‌های ساحل دریا بیشتر می‌باشد. در حالی که به علت پاکی نسبی هوا و عدم وجود مشکلات عمده درباره آلودگی هوا، پاسخگویان کمترین دغدغه خود را در مورد آلودگی هوا ابراز داشته‌اند. نگرانی درباره کیفیت آب در حد میانه قرار گرفته است. این در حالی است که نگرانی نسبت به از بین رفتن طبیعت، بیشتر از نگرانی نسبت به نظافت و تمیزی گزارش شده است. به طور کلی، نتیجه تحقیق نشان می‌دهد که زنان خانه دار، الف: دغدغه زیادی درباره محیط زیست دارند، ب: دغدغه و نگرانی ابراز شده درباره طبیعت، آب و فضای مسکونی، به آلودگی هوا ختم می‌شود. این رتبه بندی در واقع، انعکاسی از واقعیت‌های موجود اجتماعی محسوب می‌شود که در قلمرو نمونه آماری تحقیق و شرایط خاص آن قابلیت تعمیم دارد.

### ۲-۳- نگرش نسبت به بازیافت زباله

مفهوم کلی نگرش نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی از ۳۰ گویه تشکیل شده است. این مفهوم بر اساس تعریف عملیاتی، به سه پس مساوی تقسیم می‌شود. توزیع فراوانی هر یک از ابعاد سه گانه و گویه‌های مربوطه به شرح جداول زیر می‌باشد.

#### ۲-۳-۱: پس شناختی نگرش نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی

پس شناختی نگرش نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی با استفاده از ۱۰ گویه مورد سنجش قرار گرفته است که توزیع داده‌های جمع‌آوری شده به شرح جدول زیر است.

جدول ۵- توزیع فراوانی پس شناختی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله

ردیف	گویه‌ها	ارزیابی نسبی				میانگین
		کاملاً مخالف	مخالفت	نه موافقت نه مخالفت	مواظقت کاملاً موافقت	
۱	بازیافت باعث می‌شود تا منابع طبیعی حفظ شوند	۰/۲	۱/۱	۶/۲	۴۴/۴	۴۸/۲
۲	بازیافت باعث می‌شود تا فضای کافی برای تخلیه زباله‌ها ایجاد شود	۰/۹	۱/۳	۸/۳	۴۳/۴	۴۶/۲
۳	بازیافت دارای فواید اقتصادی متعددی است	۰/۴	۱/۹	۱۲/۳	۴۳/۳	۴۲/۰
۴	ایران می‌بایست بیش از این میزان بازیافت نماید	۲/۸	۲/۶	۹/۶	۳۷/۹	۴۷/۲
۵	بازیافت موجب می‌شود تا انرژی ذخیره می‌شود	۰/۲	۱/۵	۱۴/۹	۴۲/۱	۴۱/۳

۳/۹۷۴	۲۵/۳	۵۱/۷	۱۸/۷	۳/۶	۰/۶	به نظرم فقط مقدار کمی از زبانه‌ها در ایران بازیافت می‌شوند	۶
۳/۷۸۱	۲۶/۳	۳۹/۶	۲۳/۱	۷/۷	۳/۲	ما به اندازه کافی در ایران بازیافت می‌کنیم	۷
۳/۱۸۴	۷/۳	۳۸/۰	۲۵/۳	۲۴/۷	۴/۷	من چیزهای زیادی درباره بازیافت می‌دانم	۸
۲/۲۹۶	۵/۸	۱۱/۶	۱۷/۴	۳۶/۸	۲۸/۴	به نظرم بازیافت از اهمیت چندانی برای توسعه پایدار برخوردار نیست	۹
۲/۰۶۲	۳/۹	۸/۸	۱۱/۶	۴۰/۹	۳۴/۷	شهرداری امکانات خوبی برای من فراهم کرده تا بازیافت کنم	۱۰
میانگین = ۳/۶۷۳							

همانطور که یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد پس شناختی نگرش زنان نسبت به بازیافت زبانه‌های خانگی، در مجموع در حد بالاتر از متوسط قرار گرفته است. این نتیجه نشان می‌دهد که زنان مورد بررسی شناخت نسبتاً بالایی (در حد بیش از متوسط) از بازیافت زبانه‌های خانگی دارند.

### ۲-۳-۲- پس احساسی (عاطفی) نگرش نسبت به بازیافت زبانه‌های خانگی

پس احساسی نگرش نسبت به بازیافت زبانه‌های خانگی با استفاده از ۱۰ گویه مورد سنجش قرار گرفته است که توزیع داده‌های جمع‌آوری شده به شرح جدول زیر است.

#### جدول ۶- توزیع فراوانی پس احساسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زبانه

گویندها	ارزیابی نسبی	میانگین
---------	--------------	---------



۲۳۳ بررسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌ها ...

	کاملاً موافق	موافق	نه موافق نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف		
۲/۳۴۱	۳/۴	۱۱/۹	۲۰/۰	۴۴/۶	۲۰/۰	بازیافت ممکن است برای بعضی‌ها خوب باشد ولی نه برای من	۱
۴/۲۱۲	۳۹/۸	۴۴/۳	۱۴/۰	۱/۳	۰/۶	بازیافت بهترین روشی است که من می‌توانم به طبیعت کمک کنم	۲
۲/۴۲۶	۷/۲	۷/۹	۲۵/۲	۳۹/۷	۲۰/۰	خوشم نمی‌آید وقتی که مردم با من در مورد بازیافت صحبت می‌کنند	۳
۲/۷۷۶	۹/۰	۲۴/۷	۱۸/۳	۳۰/۹	۱۷/۱	بازیافت کار پر درد سری است	۴
۲/۶۸۴	۷/۱	۱۲/۱	۴۰/۷	۲۲/۱	۱۸/۰	دوست دارم که شغلی در ارتباط با بازیافت داشته باشم	۵
۳/۲۰۶	۱۰/۷	۲۴/۳	۴۵/۲	۱۴/۷	۵/۱	شغلی که در ارتباط با بازیافت باشد، یکی از مهمترین شغل‌هایی است که یک فرد می‌تواند داشته باشد	۶
۴/۱۶۴	۳۵/۴	۴۸/۶	۱۳/۲	۲/۶	۰/۲	برای این که اقتصاد موفق و جامعه پایداری در آینده داشته باشیم، بازیافت ضروری است	۷
۴/۰۵۳	۳۱/۱	۵۰/۲	۱۳/۲	۴/۰	۱/۵	فواید و خوبی‌های بازیافت در منزل بیش از مضرات آن می‌باشد	۸
۳/۹۸۰	۲۹/۱	۴۷/۴	۱۷/۵	۴/۵	۱/۵	فواید و مزایای طرح‌های بازیافت در سطح ملی و محلی بیش از معایب آن است	۹
۴/۱۹۴	۳۵/۸	۵۰/۵	۱۱/۳	۱/۹	۰/۴	دوست دارم نظرات و اطلاعات جدیدی در مورد بازیافت بشنوم	۱۰
میانگین میانگین‌ها = ۳/۴۰۳							

همانطور که ملاحظه می‌شود پس احساسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی، همانند پس شناختی آن در حد بالاتر از متوسط قرار گرفته است.

سطح این پس پایین‌تر از سطح پس اول آن می‌باشد. به عبارت دیگر، آگاهی و شناخت زنان مورد بررسی نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی بالاتر از علاقه آنها می‌باشد.

### ۳-۲-۳- پس رفتاری نگرش نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی

پس رفتاری نگرش نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی با استفاده از ۱۰ گویه مورد سنجش قرار گرفته است که توزیع داده‌های جمع‌آوری شده به شرح جدول زیر است.

جدول ۷- توزیع فراوانی پس رفتاری نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله

میانگین	ارزیابی نسبی					گویه‌ها	ردیف
	کاملاً موافق	موافق	نه موافق نه مخالف	مخالف	کاملاً مخالف		
۲/۹۴۴	۱۵/۰	۲۷/۰	۱۰/۷	۳۱/۸	۱۵/۵	من هر روز زباله‌های خشک و تر را از هم جدا می‌کنم	۱
۳/۲۱۶	۱۷/۱	۳۱/۱	۱۷/۹	۲۴/۲	۹/۷	من هر هفته زباله‌های خشک و تر را از هم جدا می‌کنم	۲
۲/۹۰۳	۱۲/۱	۲۲/۹	۲۰/۳	۳۲/۶	۱۲/۱	من هر ماه زباله‌های خشک و تر را از هم جدا می‌کنم	۳
۴/۰۴۷	۳۸/۱	۴۰/۵	۱۱/۹	۶/۹	۲/۶	موافقم قوانین سخت گیرانه تری وضع شوند که مرا مجبور به بازیافت کنند	۴
۲/۹۱۱	۹/۵	۳۱/۴	۱۴/۰	۳۱/۲	۱۴/۰	من زیاد دقت نمی‌کنم که زباله‌های تر و خشک را از هم جدا کنم	۵
۴/۵۱۸	۵۸/۰	۳۷/۲	۳/۸	۰/۸	۰/۲	مسولین می‌بایست فرصت‌ها و زمینه‌های بیشتری را برای بازیافت فراهم کنند	۶
۴/۱۳۱	۳۴/۷	۴۹/۶	۱۱/۶	۲/۴	۱/۷	به محض این که امکانات لازم را بدهند، بازیافت می‌کنم	۷
۲/۴۰۵	۵/۴	۱۶/۷	۱۷/۰	۳۵/۰	۲۶/۰	دولت خیلی خوب و واضح به من	۸

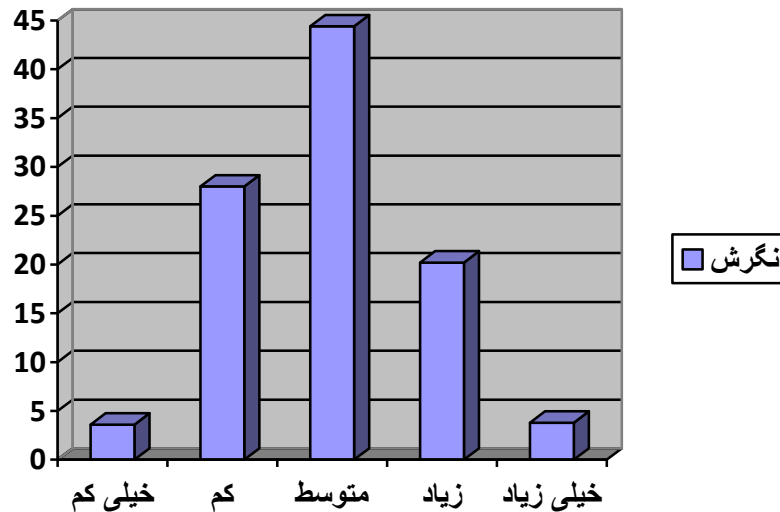
						می‌گوید که چگونه بازیافت را انجام دهد
۳/۱۴۴	۱۰/۰	۲۶/۲	۴۰/۰	۱۶/۰	۷/۹	۹ خیلی علاقمندم که در محله خود به صورت داوطلبانه در کارهای مربوط به ترویج بازیافت شرکت کنم
۴/۰۸۷	۳۱/۹	۴۹/۴	۱۵/۳	۲/۳	۱/۱	۱۰ اگر از پیش، کمک و اطلاعاتی در زمینه بازیافت دریافت می‌کردم، بیشتر مشتاق بازیافت می‌شدم
میانگین میانگین‌ها = ۳/۴۳۰						

نتایج تحقیق حاضر که در جدول بالا منعکس شده است نشان می‌دهد که پس رفتاری نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی، همانند دو پس شناختی و احساسی آن در حد بالاتر از متوسط قرار گرفته است. سطح این پس از نگرش، پایین تر از سطح پس اول آن (شناختی) قرار گرفته، لکن بالاتر از پس دوم آن (احساسی) می‌باشد. این نتایج نشان می‌دهد که ابتدا پس شناختی، سپس پس رفتاری و در رتبه سوم پس احساسی نگرش قرار می‌گیرند.

### نگرش کلی زنان نسبت به بازیافت زباله

با ترکیب ابعاد سه گانه نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله، یک متغیر کیفی بدست آمد که نگرش کلی زنان را نشان می‌دهد. بر این اساس، نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله را به چهار گروه تقسیم بندی نمودیم که عبارتند از: خیلی پایین (۳.۶ درصد)، پایین (۲۸.۰ درصد)، متوسط (۴۴.۴ درصد) بالا (۲۰.۲ درصد) و نهایتاً، زنان با نگرش خیلی بالا (۳.۸ درصد). این تقسیم بندی جدید نشان می‌دهد که نگرش کلی زنان نسبت به بازیافت زباله در حد متوسط می‌باشد. نمودار ذیل گویای توزیع نرمال این مفهوم در میان نمونه‌ای آماری تحقیق است.

نمودار ۱: توزیع فراوانی نگرش کلی زنان نسبت به بازیافت زباله



میانگین نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله، نشان می‌دهد که زنان خانه دار از آگاهی، احساس و رفتار نسبتاً بالایی نسبت به بازیافت زباله برخوردارند. در مجموع، می‌توان گفت که نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله در حد "متوسط" (حدود ۳ از ۵) قرار دارد.

### ۳- تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها

در این قسمت و با استفاده از تکنیک‌های آماری مقتضی، متناسب با سطح سنجش متغیرها، داده‌های تحقیق مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌گیرد.

الف. رابطه بین نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله با متغیرهای مستقل

۲۳۷ بررسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌ها ...

برای سنجش و ارزیابی رابطه بین متغیرهای پارادایم نوین زیست محیطی، میزان دغدغه زیست محیطی، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده شده است که نتیجه آزمون به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۸- خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی پیرسون (متغیر وابسته: نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله)

ردیف	متغیر مستقل	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	پارادایم نوین زیست محیطی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۲۶۱***	۰/۰۰۰
۲	دغدغه زیست محیطی	ضریب همبستگی پیرسون	۰/۱۳۷***	۰/۰۰۳

\*\*\*رابطه در سطح ۰/۰۱ معنادار است. \*رابطه در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

همانطور که ملاحظه می‌شود، داشتن دیدگاه نوین نسبت به محیط زیست و داشتن دغدغه زیست محیطی از عوامل بسیار مهم در تکوین نگرش مثبت نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی می‌باشند. به طوری که رابطه مثبت معناداری در سطح ۰/۰۱ بین این دو متغیر با متغیر وابسته تحقیق وجود دارد.

داشتن دغدغه نسبت به محیط زیست، نیز تأثیر قابل ملاحظه‌ای در نگرش زنان نسبت به طرح بازیافت زباله ندارد.

ب. رابطه بین متغیرهای زمینه‌ای (سن، تحصیلات، پس خانوار، درآمد و طبقه اجتماعی) با نگرش زنان نسبت به طرح بازیافت زباله

برای سنجش ارزیابی رابطه بین متغیرهای سن، تحصیلات، پس خانوار، درآمد و طبقه اجتماعی ذهنی با نگرش زنان نسبت به طرح بازیافت زباله، از ضریب همبستگی اسپیرمن استفاده شده که نتیجه آزمون به شرح جدول زیر می‌باشد.

جدول ۹- خلاصه شاخص‌های آماری ضریب همبستگی اسپیرمن (متغیر وابسته: نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله)

ردیف	متغیر مستقل	نام آزمون	مقدار آزمون	سطح معناداری
۱	سن	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰/۰۸۹	۰/۰۵۴
۲	تحصیلات	ضریب همبستگی اسپیرمن	-۰/۰۹۴	۰/۰۴۱
۳	پس خانوار	ضریب همبستگی اسپیرمن	۰/۰۵۳	۰/۲۶۶
۴	درآمد	ضریب همبستگی اسپیرمن	***۰/۱۳۴	۰/۰۰۵
۵	طبقه اجتماعی	ضریب همبستگی اسپیرمن	-۰/۰۵۰	۰/۲۸۱

\*رابطه در سطح ۰/۰۵ معنادار است.

\*\*رابطه در سطح ۰/۰۱ معنادار است.

از بین پنج متغیر مورد بررسی در جدول بالا، سه متغیر دارای رابطه نسبتاً معناداری با متغیر وابسته تحقیق هستند. یعنی متغیرهای درآمد و سن رابطه مثبتی با نگرش نسبت به بازیافت زباله دارند در حالی که سطح تحصیلات رابطه منفی با نگرش نسبت به بازیافت زباله دارد. بنابراین، با افزایش میزان درآمد خانوار می‌توان انتظار داشت زنان بیشتری از طرح‌های بازیافت زباله استقبال و از آن در زندگی روزمره استفاده نمایند. بدیهی است که نگرش افراد نسبت به پدیده‌ها متأثر از سطح اقتصادی خانواده آنهاست. افراد دارای سطوح بالاتر تحصیلات نگرش منفی نسبت به بازیافت زباله دارند. این امر ممکن است ناشی از اطلاعات و دانش بیشتر افراد دارای سطح تحصیلات بالا باشد که بازیافت زباله‌های خانگی را برای خود و جامعه کمتر سودمند می‌دانند.

ج. آزمون وجود تفاوت معنادار نگرش نسبت به بازیافت زباله در میان

گروه‌های مستقل چندگانه

برای آزمون وجود تفاوت معنادار نگرش نسبت به بازیافت زباله در میان گروه‌های مستقل چندگانه از آزمون آنالیز واریانس یک طرفه (F) استفاده گردید. متغیرهای شغل، مالکیت مسکن و منبع کسب اخبار بازیافت با استفاده از این آزمون مورد بررسی قرار گرفتند. جدول زیر خلاصه نتایج بررسی را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- خلاصه شاخص‌های آماری آنالیز واریانس یک طرفه (متغیر وابسته: نگرش نسبت به بازیافت زباله)

ردیف	متغیر مستقل	درجه آزادی (df)	مقدار آزمون (F)	سطح معناداری (Sig.)
۱	شغل	۴	۰/۳۲۸	۰/۸۵۹
۲	مالکیت مسکن	۴	۱/۶۲۴	۰/۱۶۷
۳	منبع کسب اخبار بازیافت	۵	۱/۰۷۶	۰/۳۷۳

همانطور که ملاحظه می‌گردد، هیچ یک از متغیرهای مورد بررسی در این قسمت، تفاوت معناداری در تغییرات نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله ایجاد نکرده‌اند. بنابراین، از طریق این نوع متغیرها نمی‌توان تأثیر چندانی بر نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله بر جای گذاشت.

تحلیل رگرسیونی چندمتغیره (تأثیر متغیرهای مستقل بر نگرش نسبت به بازیافت)

تحلیل رگرسیون چندمتغیره که یکی از مهم‌ترین تکنیک‌های آنالیز چندمتغیره محسوب می‌شود به بررسی چگونگی رابطه بین متغیرها، چگونگی تأثیر متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته می‌پردازد. علاوه بر این، مشخص می‌کند که کدام متغیر مستقل بیشترین رابطه یا بیشترین تأثیر را بر متغیر وابسته دارند. در ضمن، می‌توان با استفاده از این روش‌ها و با توجه به اطلاعات متغیرهای مستقل به پیش‌بینی متغیر وابسته پرداخت و میزان صحت این پیش‌بینی را مشخص کرد (گودرزی، ۱۳۸۸: ۳۴۹). پرکاربردترین روش برای ساخت مدل در تحلیل رگرسیونی، روش گام به گام<sup>۱</sup> است. در این روش عملیات رگرسیون و ورود متغیرها یک به یک صورت می‌گیرد. در این روش، متغیری که دارای بیشترین همبستگی با متغیر وابسته یا دارای بیشترین ضریب تعیین چندگانه است، اولین متغیری است که وارد تحلیل می‌شود. در مرحله پس، متغیری که پس از تفکیک متغیر اول، بیشترین ضریب همبستگی چندگانه با متغیر وابسته یا بیشترین ضریب تعیین چندگانه را دارد، دومین متغیری است که وارد تحلیل می‌شود. همین کار تا جایی ادامه می‌یابد که خطای آزمون معنی‌داری به سطح ۵ درصد برسد (همان: ۳۶۵). در پژوهش حاضر برای انجام تحلیل رگرسیونی، متغیرهای مستقلی که همبستگی‌شان با متغیر وابسته در مراحل پیش به اثبات رسید (پارادایم نوین زیست محیطی، دغدغه‌های زیست محیطی، میزان تحصیلات، سن و درآمد) وارد مدل رگرسیونی شدند. جدول ۱۱ ضرایب تأثیر مدل را نشان می‌دهد.

#### جدول ۱۱- ضرایب تأثیر مدل تبیین‌کننده نگرش نسبت به بازیافت

---

#### ۱. Stepwise



متغیر وابسته	متغیر مستقل	ضریب تأثیر <sup>۱</sup> غیراستاندارد	ضریب تأثیر <sup>۲</sup> استاندارد	ارزش T <sup>۳</sup>	سطح معناداری
نگرش نسبت به بازیافت	مقدار ثابت	۲۴/۴۴۳	-	۱۸/۳۹۸	۰/۰۰۰
	پارادایم نوین زیست محیطی	۰/۱۵۳	۰/۳۳۷	۷/۳۹۸	۰/۰۰۰
	دغدغه‌های زیست محیطی	۰/۰۸۱	۰/۱۶۶	۳/۶۵۰	۰/۰۰۰
	درآمد	۵/۵۷۹	۰/۱۴۳	۳/۰۹۷	۰/۰۰۲
	میزان تحصیلات	-۰/۰۷۷	-۰/۱۱۴	-۲/۴۵۶	۰/۰۱۴

همان‌طور که گفته شد پنج متغیر مستقل که با متغیر وابسته دارای همبستگی بودند، وارد معادله شدند و در نهایت، چهار متغیر در مدل باقی ماندند و فقط یک متغیر (سن) از معادله خارج شد. ضریب تأثیر استاندارد به دست آمده برای متغیر پارادایم نوین زیست محیطی ۰/۳۳۷ است که عدد نسبتاً قابل ملاحظه‌ای را نشان می‌دهد که در سطح بالایی (۰/۰۰۰) معنادار است. همچنین، ضریب تأثیر استاندارد به دست آمده برای متغیر دغدغه‌های زیست محیطی ۰/۱۶۶ است که این مقدار عدد نسبتاً مطلوبی است و سطح معناداری آن نیز (۰/۰۰۰) بالاست. تأثیر این متغیر پس از پارادایم نوین زیست محیطی، در رتبه دوم قرار می‌گیرد. پس از این متغیر متغیرهای درآمد و سطح تحصیلات قرار می‌گیرند که در سطح معناداری قابل قبولی در معادله باقیمانده‌اند.

جدول ۱۲- رگرسیون چندمتغیره برای تبیین متغیر وابسته (نگرش نسبت به بازیافت)

۱. B  
۲. Beta  
۳. T-value

ضریب همبستگی چندگانه <sup>۱</sup>	ضریب تعیین <sup>۲</sup>	ضریب تعیین تعدیل شده <sup>۳</sup>	F	سطح معناداری <sup>۴</sup>
۰/۳۷۸	۰/۱۴۵	۰/۱۳۷	۱۸/۰۳۱	۰/۰۰۰

همان‌گونه که جدول ۱۲ نشان می‌دهد، مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۱۴۵ است. به عبارتی، ۱۴/۵ درصد از واریانس متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل موجود در مدل تبیین شده است. علاوه بر این، سطح معناداری آزمون تحلیل واریانس نیز ۰/۰۰۰ است که گویای معناداری مدل و مطلوبیت برازش آن می‌باشد.

### بحث و نتیجه‌گیری

کنترل و ساماندهی عوامل مخرب محیط زیست در مبداء از جمله راههای مطلوب جهت پیشگیری از تخریب محیط زیست و گامی موثر در جهت ایجاد توسعه پایدار می‌باشد. علاوه بر عوامل فنی و تکنولوژیکی و پیشرفت‌های صنعتی، عوامل انسانی نیز در ایجاد آلودگی و تخریب محیط زیست نقش دارند. یکی از زمینه‌هایی که عوامل انسانی در آن نقش بسیار مهمی ایفا می‌نماید، تولید و بازیافت زباله‌های خانگی است. مطالعه و شناخت نگرش‌های انسانی در تولید و بازیافت زباله‌های خانگی، پیش شرط هر گونه برنامه‌ریزی و مدیریت در جهت حفظ محیط زیست می‌باشد. علاوه بر این، شناخت نگرش‌ها و گرایش‌های آنان، کمک موثری به برنامه‌ریزی مدیریت زباله و بازیافت ارائه می‌نماید. با شناخت نگرش‌های انسانی موثر در امر مدیریت زباله‌های خانگی به ویژه زنان، می‌توان زمینه‌های مناسب برای اجرای صحیح طرح بازیافت را شناسایی و در جهت بهبود وضعیت موجود تلاش نمود. با توجه به اهمیت این امر،

- 
1. R
  ۲. R Square
  ۳. Adjusted R Square
  4. Sig

تحقیق حاضر در صدد است نگرش زنان خانه دار نسبت به بازیافت زباله و برخی عوامل موثر بر آن را شناسایی نماید.

برای تبیین موضوع تحقیق از چارچوب نظری پارادایم نوین زیست محیطی استفاده شد. علاوه بر این، با استفاده از نتایج تحقیقات پیشین فرضیات تحقیق تدوین شدند. نتایج آزمون تجربی نشان داد که چهار مورد از فرضیات تحقیق مورد تایید تجربی قرار گرفتند که عبارتند از: الف. پارادایم نوین زیست محیطی بالاترین رابطه را با نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله داشته است. ب. دغدغه زیست محیطی زنان خانه دار نیز با نگرش آنان نسبت به بازیافت زباله رابطه مثبت معناداری دارد. ج. وضعیت اقتصادی خانواده (درآمد) نیز با نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله رابطه مثبت معناداری با نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله دارد. سرانجام، د. یافته‌های توصیفی تحقیق نشان داد که پس احساسی یا عاطفی نگرش زنان نسبت به ابعاد دیگر نگرش آنان نسبت به بازیافت زباله در سطح پایین‌تری قرار گرفته است.

نتایج حاصل از این تحقیق همچنین نشان داد که از میان ابعاد گوناگون نگرش زنان نسبت به بازیافت، پس شناختی نگرش آنان در بالاترین سطح قرار دارد. این یافته با منبع کسب اخبار بازیافت ارتباط می‌یابد. در واقع، حدود ۸۲ درصد زنان خانه دار اذعان نموده‌اند که منبع اصلی آنان برای کسب اخبار بازیافت، تلویزیون می‌باشد و در عین حال، از منابع دیگر مانند روزنامه، دوستان، اعضای خانواده و اینترنت نیز اخبار بازیافت دریافت می‌نمایند. به نظر می‌رسد که استفاده از تلویزیون به عنوان فراگیرترین رسانه جمعی توسط ۸۲ درصد از زنان خانه‌دار موجب گردیده تا شناخت زنان (به عنوان یکی از ابعاد نگرش) نسبت به بازیافت در بالاترین سطح قرار گیرد. این یافته که پس احساسی یا عاطفی نگرش زنان نسبت به ابعاد دیگر در سطح پائین‌تری قرار گرفته است، می‌تواند برای مسئولین و دست‌اندرکاران مدیریت و برنامه‌ریزی شهری مبنای تصمیم‌گیری و سیاست‌گذاری قرار گیرد. به عبارت دیگر، برای ایجاد تغییر در نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله، پیش از هر چیزی می‌بایست به سراغ علائق و عواطف

آنان رفت و با ایجاد علاقه و عاطفه مثبت، موجبات رفتار مثبت و تمایل به انجام کنش از سوی این دسته از کنشگران اجتماعی را فراهم نمود.

از جمله دیگر نتایج حائز اهمیت در تحقق حاضر، رابطه منفی و معنادار بین سطح تحصیلات با نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله است. این نتیجه بیانگر آن است که زنان با کسب اخبار و اطلاعات از طریق رسانه‌ها و ارتقای دانش عمومی خود نگرش مثبتی بدست می‌آورند اما از طریق کسب تحصیلات کلاسیک اطلاعات و آگاهی‌های مهمی درباره محیط زیست و بازیافت به دست نمی‌آورند زیرا با افزایش در سطح تحصیلات، نگرش آنان نسبت به بازیافت کاهش می‌پذیرد. حمایت از پارادایم نوین زیست محیطی و آگاهی بخشی به جامعه زنان در راستای اهداف و برنامه‌های پارادایم نوین زیست محیطی می‌تواند اثرات قابل ملاحظه‌ای در تغییر نگرش زنان خانه‌دار نسبت به بازیافت زباله داشته باشد. تأثیر عواملی چون رسانه‌ها به عنوان یک عامل مهم اثرگذار در تغییرات اجتماعی، گویای این مطلب است که در عصر ارتباطات و فناوری اطلاعات، توجه به ابزارهای ارسال پیام و تحلیل اثرات آنها در میان مخاطبان، می‌تواند قدرت پیش بینی ما را نسبت به ایجاد و کنترل تغییرات در آینده افزایش دهد.

در انتها، تحلیل رگرسیون چندمتغیره برای بررسی دقیق‌تر و سنجش سهم متغیرها در پیش بینی متغیر وابسته (نگرش نسبت به بازیافت) صورت گرفت. در پژوهش حاضر برای انجام تحلیل رگرسیونی، متغیرهای پارادایم نوین زیست، دغدغه‌های زیست محیطی، سن، سطح تحصیلات و درآمد - که همبستگی‌شان با متغیر وابسته به اثبات رسیده بود - وارد مدل رگرسیونی شدند. در نهایت، چهار متغیر از متغیرهای فرق در مدل باقی ماندند و فقط سن از معادله خارج شد. ضرایب تأثیر استاندارد به دست آمده برای متغیر پارادایم نوین اکولوژیکی ۰/۳۳۷ و برای متغیر دغدغه‌های زیست محیطی ۰/۱۶۶ است. گرچه این مقادیر خیلی بزرگ نیستند، اما با توجه به سطح معناداری ذکر شده (۰/۰۰) اثر آنها معنادار می‌باشد. علاوه بر این، مقدار ضریب تعیین برابر با ۰/۱۴۵ است. به عبارتی، ۱۴/۵ درصد از واریانس متغیر وابسته به وسیله متغیرهای مستقل موجود

در مدل تبیین شده است. هرچند این متغیرها مورد بررسی در پژوهش حاضر، متغیرهای تأثیرگذاری در پیش‌بینی نگرش افراد نسبت به بازیافت می‌باشد، اما با توجه به آنچه که نتایج نشان داده است، در پژوهش‌های آتی می‌بایست به دنبال عوامل دیگری برای بررسی و پیش‌بینی رفتارهای محیط‌زیستی بود.

در نهایت، همانطور که نتایج تحلیل‌های پیشرفته آماری از جمله رگرسیون چندگانه نشان داد، پارادایم نوین زیست محیطی بالاترین تأثیر را بر نگرش زنان نسبت به رفتار بازیافت زباله خانگی داشته است. بر این اساس، می‌توان گفت که هرگونه تصمیم‌گیری و برنامه‌ریزی برای ایجاد تغییر در نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی در گرو لحاظ نمودن تغییرات نوین در دیدگاه آنان نسبت به محیط زیست می‌باشد. در حقیقت، بر اساس این نتیجه می‌توان پیشنهاد کرد که بایستی زنان خانه دار با استفاده از رسانه‌های جمعی، نسبت به پارادایم نوین زیست محیطی توجیه شوند و این رهیافت در میان این دسته از افراد جامعه ترویج شود. با توجه به نقش احساس و آگاهی، می‌توان با افزایش آگاهی و ایجاد عواطف و احساسات مثبت در میان زنان خانه دار بواسطه رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی، به ویژه رسانه ملی (تلویزیون) که ۸۲ درصد از منابع کسب خبر نسبت به بازیافت زباله را تشکیل می‌دهد، نگرش زنان را درباره بازیافت زباله در جهت مثبت تغییر داد. در انتها، سازگاری نتایج این تحقیق با نتایج تحقیقات انجام شده در این زمینه نشان داد که یافته‌ها و نتایج تحقیق حاضر، با یافته‌ها و نتایج تحقیق هم‌متی گویمی (۱۳۹۱) سازگاری دارد. برای افزایش پیشینه و گسترش ادبیات تحقیق پیشنهاد می‌شود در این زمینه تحقیقات بیشتری صورت پذیرد.

تقدیر و تشکر

مقاله حاضر نتیجه پروژه تحقیقاتی است تحت عنوان «بررسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله خانگی» که توسط دکتر صادق صالحی و با همکاری دکتر غلامرضا خوش فر و با حمایت معاونت پژوهشی و فناوری دانشگاه مازندران در سال ۱۳۹۱ به اتمام رسیده است. بدین وسیله از معاونت پژوهشی به دلیل حمایت مالی تقدیر و تشکر می‌شود.

#### پی‌نوشت‌ها:

(۱) این تحقیق با استفاده از اعتبارات پژوهشی (گرنه) دانشگاه مازندران (ویژه اعضای هیأت علمی) به مرحله اجرا در آمده است.

#### منابع

- آذربایجانی، مسعود و دیگران. (۱۳۸۵)، روانشناسی اجتماعی با نگرش به منابع اسلامی، تهران: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه و سازمان سمت.
- بهنر، جرد و وانک میکاییل. (۱۳۸۴)، نگرش‌ها و تغییر آنها، ترجمه: علی مهداد، تهران: انتشارات جنگل.
- حمیدی زاده، محمدرضا. (۱۳۷۵)، کاربرد آمار در مدیریت، تهران: انتشارات رشد.
- دواس، دی‌ای. (۱۳۷۶)، پیمایش در تحقیقات اجتماعی، ترجمه: هوشنگ نایی، تهران: نشر نی.
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۷۲)، سنجش گرایش روستائیان نسبت به جهاد سازندگی، تهران: انتشارات مرکز تحقیقات و بررسی مسائل روستایی وزارت جهاد کشاورزی.
- رفیع پور، فرامرز. (۱۳۶۲)، کند و کاوها و پنداشته‌ها، تهران: شرکت سهامی انتشار.

۲۴۷ بررسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌ها ...

- سازمان حفاظت محیط زیست. (۱۳۸۳). *مجموعه قوانین و مقررات حفاظت محیط زیست ایران*، دفتر حقوقی و امور مجلس، تهران: انتشار مهر.

- صالحی، صادق؛ غلامرضا خوش فر. (۱۳۹۱)، *بررسی نگرش زنان نسبت به بازیافت زباله‌های خانگی در مازندران*، دانشگاه مازندران، معاونت پژوهشی و فناوری.

- کریم زاده، سارا. (۱۳۸۹)، *بررسی عوامل جامعه شناختی موثر بر مصرف برق*، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه پیام نور، تهران.

- کریمی، یوسف. (۱۳۷۸)، *روانشناسی اجتماعی*، انتشارات دانشگاه پیام نور.  
- معاونت برنامه ریزی استانداری مازندران، (۱۳۸۹). *آمارنامه استان مازندران*، معاونت برنامه ریزی، اداره کل آمار و اطلاعات.

- منصورفر، کریم. (۱۳۷۵)، *روش‌های آماری*، انتشارات دانشگاه تهران.  
- منصورفر، کریم. (۱۳۸۵)، *روش‌های پیشرفته آماری*، تهران: انتشارات دانشگاه تهران.

- همتی گویمی، زهرا. (۱۳۹۱)، *تبیین جامعه شناختی نگرش نسبت به بازیافت زباله‌های الکترونیکی*، پایان نامه کارشناسی ارشد جامعه شناسی، استاد راهنما دکتر صادق صالحی، دانشگاه مازندران.

- Arcury, A. T. and Christianson, E. H. (۱۹۹۰). Environmental Worldview in -Response to Environmental Problems Kentucky ۱۹۸۴ and ۱۹۸۸ Compared. *Environment and Behaviour*, ۲۲ (۳).
- Ajzen, I. And Driver B.L (۱۹۹۲). Application of the theory of planned behaviour to leisure choice, *J. Leisure Res.* ۲۴.
- Beck, U. (۱۹۹۵). *Ecological Politics in an Age of Risk*, Cambridge: Polity Press.

- Benton, T. (۲۰۰۲). *Social Theory and Ecological Politics: Reflexive Modernization or Green Consumption?* in Dunlap, R. E., Buttel, F. H., Dickens, P., Jijswijt, A. (۲۰۰۲). *Sociological Theory and the Environment in Sociological Theory and the Environment: Classical Foundations, Contemporary Insights*, Ranham: Rowman & Littlefield Publishers, INC.
- Borden, R. J. and Schettino, A. P. (۱۹۷۹). *Determinants of Environmentally Responsible*
- Buttel, F. H., Dickens, P., Dunlap, R. E., and Gijswijt, A. (۲۰۰۲). *Sociological Theory and the Environment: An Overview and Introduction*, in Dunlap, R. E., Buttel, F. H., Dickens, P., and Jijswijt, A. (۲۰۰۲). *Sociological Theory and the Environment in Sociological Theory and the Environment: Classical Foundations, Contemporary Insights*, Ranham: Rowman & Littlefield Publishers, INC.
- Buttel, F. H. (۲۰۰۵). *Classical Theory and Contemporary Environmental Sociology: -Some Reflections on the Antecedents and Prospects for Reflexive Modernization Theories in the Study of Environment and Society*. In Redclift, M., Goodgate, G. (eds.) *New Developments in Environmental Sociology*. Cheltenham: Edward Elgar Publishing.
- Catton, W. R., & Dunlap, R. E. (۱۹۷۸). *Environmental Sociology: A New Paradigm*. *American Sociologist*, ۱۳.
- Cudworth, E. (۲۰۰۳). *Environment and Society*. London and New York: Routledge.
- Dankelman, Irene. (۲۰۰۵). "Women: Agent of Changes for the Environment"  
[www.aaws.org/english/speech/02.IreneDankelman.pdf](http://www.aaws.org/english/speech/02.IreneDankelman.pdf) accessed on ۰۷/۰۵/۲۰۱۳



- Davie J. Foxall G.R. and Pallister J. (۲۰۰۲). Beyond the Intention-Behaviour Mythology. An Integrated model of recycling. *Marketing Theory*, ۲.
- Dickens, P. (۲۰۰۴). *Society and Nature: Changing Our Environment, Changing -Ourselves*, Cambridge: Polity Press.
- Dickens, P. (۱۹۹۲). *Society and Nature. Towards a Green Social Theory*. Harvester-Wheatsheaf, Hemel Hempstead.
- Dickens, P. (۱۹۹۶). *Reconstructing Nature: Alienation, Emancipation and the Division -of Labour*, London: Routledge.
- Dunlap, R. E. and Van Liere, K. D. (۱۹۷۸). The New Environmental Paradigm: A Proposed Measuring Instrument and Preliminary Results. *Journal of Environmental Education*, ۹.
- Dunlap, R. E. and Jones, R. E. (۲۰۰۲). Environmental Concern: Conceptual Measurement Issues. In Dunlap, R. E. and Michelson, W. (eds.) *Handbook of Environmental Sociology*. Westport, CT: Greenwood Press.
- Gaard, Greta. (۱۹۹۳). *Ecofeminism: Women, Animal, nature, Temp*l University press, Philadelphia.
- Goldblatt, D. (۱۹۹۶). *Social Theory and the Environment*. Oxford: Blackwell Publishers Ltd.
- Kasfikis, Pavlos. (۲۰۰۵). *An Empirical Investigation into Household Waste Prevention Behaviours*, University of East Angila, Norwich.
- Kollmuss A. And Agyman J. (۲۰۰۲). Mind the gap: why do people act environmentally and what are the barriers to pro-nvironmnetally behaviour? *Environmental Education Research*, ۸.
- Lane, M. (۲۰۰۴). Environmentally Responsible Behaviour: Does It Really Matter What -We Believe? *Planning Forum*, ۶.

- Millenium Ecosystem Assessment. (۲۰۰۵). Synthesis Reports. MA, World Resources Institute and Island Pres.
- Mol, A. (۲۰۰۲). Ecological Modernization: Industrial Transformations and Environmental Reform, in Redclift, M. and Woodgate, G. (eds.) *New Developments in Environmental Sociology*. Cheltenham & Northampton: Edward Elgar Publishing.
- Oster, Hobgood. (۲۰۱۳). "Ecofeminism: historical and international evolution", Accessed on [www.clas.ufl.edu/users/bron/PDFDated](http://www.clas.ufl.edu/users/bron/PDFDated) on ۱۲/۰۸/۲۰۱۱.
- Pietikainen, Johanna. (۲۰۰۷). A Slow Start at the Begining of the recycling in China, Master Thesis, University of Helsinky.
- Pirages, D. (۱۹۷۷). *The Sustainable Society*. New York: Praeger Publishers.
- Redclift. M. and Benton, T. (۱۹۹۴). *Social Theory and the Global Enviornment*, New York: Routledge.
- Salehi, Sadegh. (۲۰۱۰). *People and Environment*, London, Lamber Academic Publication.
- Schnaiberg, A. Gould, K. A (۲۰۰۵). *Environment and Society: The Endring Conflict*, -New York: The Blackburn Press.
- Shaw D. And Shiu E. (۲۰۰۲). The role of ethical obligation and self-identity in ethical consumer choice. *International Journal of Consumer Studies*, ۲۶.
- Sparks P. And Shepherd R. (۱۹۹۲). Self-identity and the theory of planned behaviour: Assessing the role of identification with green consumerism, *Social Psychology Quarterly*, ۵۵.
- Sutton, P. W. (۲۰۰۷). *The Environment: A Sociological Introduction*, London: Polity.

- Tery, D. Jm Hogg M.A. and White K.M. (۱۹۹۹). The theory of planned behavior: self-identity, Social identity and group norms, The British Journal of Social Psychology, ۳۸.
- Tonglet, M. Phillip P.S. and Bates M.P. (۲۰۰۴). Determinig the drivers for houehoilder pro-environmnetal behavior: waste minimization compared to recycling. Resources, Conservation and Recycling, ۴۲.
- Takacs-Santa, Andreas. (۲۰۰۷). Barriers to Environmnetal Concern, Human Ecology Review, Vol. ۱۴.No. ۱.
- The Republic of Turkey Prime Ministry. (۲۰۰۸). "Women and Environment", www.۳etanim.com dated on ۱۳/۰۳/۲۰۱۳.
- UNEP. (۲۰۰۵). Women and the Environment. UNEP, Nairobi.
- United Nations. (۱۹۹۵). "Platform for Action and Beijing Declaration", United Nations, New York.

